To Cite This Article: Sıkı, P. and Arayıcı, O. (2021). The Concept of Space As The Representation Object of The Unconscious. *Journal of Interior Design and Academy*, 1(1), 65-71.

DOI: <https://doi.org/10.53463/inda.2021vol1iss1pp65-71>

Submitted: 07/06/2021

Revised: 28/06/2021

Accepted: 10/07/2021

THE CONCEPT OF SPACE AS THE REPRESENTATION OBJECT OF THE UNCONSCIOUS

Bilinçdışının Temsil Nesnesi Olarak Mekan Kavramı

Pelin SIKI¹, Osman ARAYICI²

Öz

Özne mekana maruz kalarak algılamakta ve kendi bilişsel sistemi içerisinde mekanı zihinsel örüntüye oturarak kavramaktadır. Kavranan mekan, ona maruz kalan öznenin bilinçdışına dokunur. Bilinçdışına dokunan mekan artık onu tasarlama eylemi aracılığıyla var eden öznenin; bilinçdışı temsil aktarımı olduğu gibi ona maruz kalan öznenin de bilinçdışı içeriğinin kendini bulduğu bir temsil nesnesi olarak gerçeklik dünyasında yer edinmektedir. Mekan, düşün edimi aracılığıyla tasarlama eylemine maruz kalarak dönüşen bir sınırlandırma yahut sınırı aşma alanı olarak; öznenin bilinçdışında konumlanmaktadır. Özne mekanı tanımlamakta ve ilişkilendirmektedir. Mekan onu tasarlama edimine maruz bırakan özne ile onu paylaşan özneye etkir. Özne, mekanı; mekan, özneyi bilişsel içerikleri dahilinde tanımlamaktadır. Mekan, özneyi temsil ederken; özne, eksikliğin tamamlayıcı temsilini mekanda bulur. Bilinçdışı, öznenin arayışını tetikleyerek; eksikliğin temsil nesnesini mekana aktarır. Mekan ona bakan özne ile var olur. Nesne, öznenin varlığına içkindir. Bilinçdışının nesne atfında bulunduğu mekan; anlam kazanmak için onu anlamlandıran bir varlığa ihtiyaç duymaktadır. Öznenin sınırı ise mekanın sınırlarına yahut sınırsızlığına tabi olduğu kadar bilişsel süreçlerinin sınırlarına da bağımlı olarak algı düzeylerini oluşturmaktadır. Bu algı ağı bakımından mekan, temsil nesnesi olarak; bilinçdışının arayışına bir cevap niteliğinde var olur.

Anahtar Kelimeler: Mekan, bilinçdışı, imge, temsil

Abstract

The subject perceives by being exposed to the space and comprehends the space by placing it in a mental pattern within his/her own cognitive system. The space that touches the unconscious is now the subject of the subject who creates it through the act of designing; It takes place in the world of reality as an object of representation in which the unconscious content of the subject exposed to it finds itself. Space, is located in the unconscious of the subject. Space affects the subject that exposes it to the act of designing and the subject that shares it. While space represents the subject; the subject finds the complementary representation of his lack in space. The unconscious triggers the subject's search; transfers the representation object of the lack to the space. Space exists with the subject looking at it. The object is immanent to the being of the subject. The place in order to gain meaning, it needs a being that gives meaning to it. The limit of the subject, on the other hand, constitutes the levels of perception. In terms of this perception network, space as an object of representation; exists as a response to the search of the unconscious.

Keywords: Space, unconscious, image, representation

¹ **Correspondence to:** MSc. Interior Architect, Istanbul, pelinsiki@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-4054-0525

² Assoc. Prof. Dr., Mimar Sinan Fine Arts University, Istanbul, arayici@msu.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-1006-4740

1. GİRİŞ

Mekan var olan sınırları, sınırsızlıkları; alanının tamamı ve bölümlendirmeleriyle birlikte; tüm düzey ve sınırlarını zihinsel yapının içeriğinden almakta, ayırmakta ve benzeşmektedir. İnsan mekanda bulunan bir varlık olarak; özne kimliği aracılığıyla mekanın kimliğini aramakta, anlamakta ve kavramaktadır. Mekan, öznenin fiziksel algı alanı dahilinde kavrandığı kadar öznenin bilinçdışı içeriği ile tanımlanmaktadır. Mekan temsil nesnesi olarak bilinçdışının içeriğini açık eden sınırlar bütünü oluşturur. Bütünlüklü alan dahilinde bulunan sonumsuz insan-mekan döngüsü, algı-alan tanımını daimi olarak aktarım sürecine sokmaktadır. Özne yansısını toplumda ve mekan dahilinde ararken, bir diğer özneye içkin yansıma ile karşılaşarak; kendiliğinden, nesneye dair atfını gerçekleştirmektedir. Atıf mekanı nesneleştirerek var olur.

2. BİLİNÇDİŞİNİN TEMSİL NESNESİ OLARAK MEKAN KAVRAMI

2.1. Tekin ve Tekinsizin Aralığında Mekan Kavramı

Mekan, bilinçdışının tekin ve tekinsiz algı alanı arasında var olan; var olurken ise kendini şekillendiren öznenin parçaları taşıyan, taşımakta olduğu parçaları; var olan öznenin bilinçdışından alarak aktarım alanına dahil eden bir kavram-alan temsili olarak yer edinmektedir. Özne tasarlayan özne olmak bakımından mekanı şekillendirirken; ona maruz kalan özneye, tasarlanan mekan aracılığıyla bir temsil bırakarak dokunur. Mekan aracılığıyla özneler arası bilinçdışı-temsil iletişim biçimi gerçekleşmektedir. Mekan salt dokunulabilirlik olmaktan çıkarak zihin paylaşım alanı haline gelmektedir. Özneler birbirlerinin bilinçdışı temsillerine mekan aracılığıyla dokunmaktadır.

Ötekinin dile gelen aktarım nesneleri; bilinçdışı aracılığıyla mekanda konuşur. Zihinsel içerik psikanaliz aracılığıyla okunarak; mekanı, mekana bağlı olarak ise eyleyici öznenin kendiliğini açık edecektir. Sınırların belirlenmiş alanı olarak mekan, sınırın belirleyicisi olan tasarlayan öznenin koyduğu uçlar kadar açık yahut kapalı bir kimliğe bürünmektedir. Sınırın belirleyicisi, söz konusu mekanın tasarlanması olduğunda tasarlayan öznenin kendisidir. Mekanın uçlarını belirleyen tasarlayan özne; onun paylaşımcısı olan maruz kalan özneye de buna içkin olarak alan tanır. “Mekan salt yapı malzemeleriyle örüntülere boğulmakta olan bir sınır sıradanı olmaktan çıkar, zihnin konuşan bir imgesel düzlemi haline gelerek kendini gerçekleştirir” (Sıkı, 2021, s. 100). Bu durum neticesinde mekan; özneleri bir arada barındıran; özneler mekanın içerisinden geçerken ona kendini algılatan, kendini algılatırken varlığını öznelerin belleğinden alan bir kimlik taşır.

Sınırları belirleyen, sınırları ortadan kaldıran; gizlenenleri daha da örtterek saklayan yahut örtüyü kaldırarak bilinçdışının gizlerini açığa çıkartan mekan; insanı ve insanın bilinçdışına ötelediklerini

içeriğinde taşımaktadır. Mekan tabuları ortaya koyan bir bilinçdışı okuması olarak var olurken tabuları yıkarak da tabunun kendisini açık eden olarak da konumlanabilmektedir. Mekan temsil nesnesi haline gelirken; temsil, varlığını bilinçdışından almaktadır. Haz ilkesi bilinçdışını itkileyerek yüzeye çıkmasını ister; bilinçdışı haz ilkesinin tetikleyicisi altında açığa çıkabileceği bir alan arar. Haz ilkesi iter, bilinçdışı bilince çıkmak için ona dair bir çıkış noktası aramaktadır. Bilinçdışı, bilincin alanına tasarlama eylemini aktaran öznedede bir oyuk bulduğu durumda gizlenen alanından sızarak; taşar ve gösterene dönüşerek var olur. Var olan bilinçdışı temsil, bilincin sınırının ötesine geçer. Ötesindeki, öteki aracılığıyla açığa çıkartır. Öteki, temsil nesnesi aracılığıyla konuşur. Arayıcı'ya (2019) göre bir temsil formu olarak mekan; nesnel olarak bireyler arasında aitlik tanımlaması da yapan bir düzenlemedir.

Tekin yahut tekinsizin tanımı kendini mekan üzerinde bulur. Mekanda tanım aracılığıyla okunan tekin yahut tekinsizin temsil anlamı; tanımlanmış halini bilinçdışı içeriğinden alır. İçerik ise öznenin benliğine ve benliğin kendi tanımlarına bağlıdır. Gösterge olarak temsil, kendine örtülü bir çıkış alanı olarak mekanı seçtiğinde ifade alanı sınırlarında açığa çıkar. Bilinçdışı artık bilincin alanına, ötekinin yetileriyle ve dürtülerinin itkisiyle çıkacak bir oyuk bulmuş olur. İfadenin bilinçdışı temsil nesnesi olarak ise mekan dışsallaşır.

Benliğin dili burada, bilinçdışının dilini; ötekinin diline içkin olarak ise kendini var eder. Her bir anlam her bir imge; ötekine ve ötekinin de imgesinin düzlemine bağlıdır. Öteki kavram alanında kategoriler içeren bağlamlar ışığında; kendine dair olanın bağlantılarını bulmaktadır. Bulunan bağlantılar mekandaki ifadelerle, mekanın algısal verileriyle, zihnin içeriğinin kavramlarıyla örtüşür ve bağlanarak kendine yeni bir anlam örüntüsü oluşturmaktadır. Oluşan yeni anlam örüntüsü ise kendini bir sonrakinin anlam alanına aktarmaktadır. Örüntüler, algıları ve algıların bilinçdışı bağlantılarını bu şekilde tekrar tekrar kendinden bir sonrakini etkileyerek var eder.

İmgeler dış dünyaya yansımaktayken, dış dünya bilinçdışının anlam örüntüleriyle mekanı algılar. Bastırılanlar bu süreçte devreye giren; ötekinin ötelenenleridir. Žižek'e (2004) göre, "Hakikat (simgesel) bir kurgu yapısında olduğu için, hakikat ve keyfin gerçeği birbiriyle bağdaşmaz." Anlam mutlaktır ki bastırılan olsa dahi bir öncekini anlamını da taşımakta ve bir sonrakinin de anlamını ve bastırılanını açığa çıkan olarak aktarmaktadır. Yüzeye çıkanlar maskelenen varlıklar olarak, tasarımın örtücü yanı altında; yaratıcılık yoluyla var olsalar dahi artık bilincin görüneni halini almış olacaklardır. Haz ilkesi bu biçimiyle yaratıcılığı; tasanın bir nesne olarak kimliğe bürünen bilinçdışı haliyle etkileşim alanına dahil ederek kendini gerçekleştirir.

2.2. İmgeler Dünyası ve Maddi Gerçeklik Alanında Mekan

İmgeler dünyası, içeriğini gerçeklik dünyasından aldığı gibi gerçeklik dünyası da imgeler dünyasına temsil aktarımı oluşturmaktadır. İtkilenme imgenin gerçeklik alanına ulaşarak mekan dahilinde algılanmasını tasarlama eylemi aracılığıyla sağlayacağı gibi gerçeklik alanına da bilinçdışının özgün imgesini aktararak, var eder.

İmge nesneye dönüşerek, bilinçdışının içeriğinden bilincin gerçeklik alanına maddesel olarak nüfuz ettiğinde bilinçdışından kopuş gerçekleşmektedir. Kopuş bastırılanı imgenin alanından alarak; maddenin temsiline dönüştürmektedir. Şayet imge kendine kopuşun alanından çıkacak bir oyuntu bulamaz ise örtülenerek; bastırılanın bilinçdışına geri dönüşünü gerçekleştirmektedir. Zihinsel düzenek, gerçeklik alanına temas eden noktalarını daima çevresel koşullara göre değiştirmektedir. Zihin algılar, düzenler ve sınıflandırırken; gerçeklik alanının temas noktalarına ilintili algı alanına ve algı alanının daha derinine bakıldığında, mekan kavramı kendi oluşumunun ilk biçimini ilksel varlık alanından almaktadır. Lacan'a (2017) göre "Öznede ne olup biterse, bilinçdışı düzeyinde, bununla her noktada türdeş olan bir şey vardır — o şey bilinç düzeyindeki kadar işlenmiş bir şekilde dile gelir ve işlev gösterir, öyle ki bilinç kendisine özgü gibi görünen bir ayrıcalığı kaybetmiş olur."

Felsefenin de ilksel alanında yer etmekte olan; sorgulama ve anlamlı kılmaya dair içerisinde bulunan süreçler ve sorgulamanın kendisi; zihinsel içeriğin ortaya çıkarıcı olarak kendine yer bulmaktadır. İlksel alan olarak kendine yer bulan uterus; maddi varlık olarak insanın ilk aidi alanına karşılık gelmektedir. Kendinden sonraki tüm algısal süreçlerde yer alan; mekanın aidi ve tekin ve yahut tekinsiz olarak tanımlanma biçimini oluşturan uterusun tanımlı alanıdır. Sezilen, sezilerek algılanan; sezilerek algılanırken ise ilk seziye dönüş olarak başlayan anlamlandırma süreci, maddi varlık gösteren insanın ilk varlık gösterdiği bulunan mekandan başlamaktadır. Tüm gösterenler, görünen alana ilk sezi aracılığıyla bağlanım sağlar. Mekanın kavranması, mekanın reddi; mekana dair aitlik düzenlemeleri ilksel alanın ilk sezisi itibarıyla sonraki tanımlarını oluşturmaktadır.

Mekan ilk dışsallaştırılan alan olarak; kavranmaya ve kendinden sonrakileri kavramaya alan tanır. Kavramlar algıların şekillendirdiği boyutlar aracılığıyla kendini yaratıcı edim alanına sokarak; yaratıcı edim aracılığıyla formlara bürünmektedir. Düşün biçimleri ve sorguların kendine dair bir anlam alanı oluşturmaları vasıtasıyla; madde ile form, evren ile ideaların ilişkisi sonuç ürünü verir. Sonuca ilişkin olarak ürün, sonuç anlamı açığa çıkarır. Madde form aracılığıyla düşün ediminden geçerek bilinçdışının temsil nesnesini oluşturur. Temsil nesnesi ise evrende bulunan ideaların karşılığında kendine var olan bir yer yahut yeni bir ideanın tanımı olarak karşılık bulmaktadır. Žižek'e

(2004) göre aynı nesne, farklı temsili işlevler görebilir: “Aradaki kesin yapısal fark, nesnenin fiili özelliklerinden değil, simgesel düzen içindeki yerinden gelir.”

Bilinçdışı alanın daimi temsilcisi ve aktaranı olarak imgeler açığa zihinsel bir örüntü alanının varlığını sunmaktadır. İmgeler örüntüsü zihinsel içeriğin asıl sağlayıcısı olması bakımından birbirine sıkı sıkıya bağlı bir biçimde kavramları oluşturmaktadır. Kavramın mekana dokunduğu nokta, mekanın tanımlayıcısıdır. Jung’a (2016) göre “Bir şeyin imgesine sahipsek o şeyin yarısına sahibizdir.”

Tanımlamaların ve anlam akışının kendini gerçekleştirmesi için kopuş; çözülme noktasında kendini sağlıklı bir biçimde gerçekleştirmelidir. Kopuş süresince kendiliğini, bağımlı olan bir başka kendilik üzerinden ayırtıran bir varlık olarak insan artık kendi imgesine sahip olan ve nesne olmaktan çıkarak kendiliğiyle var olan bir özneye dönüşmektedir. Özne kopuş aracılığıyla kendi tanımlamalarına sahip olmaktadır. Cogniot ve Besse’ye (2012) göre, “..özel simgeler “duyumlar”dan başka bir şey değildir; büyük idealist düşünürlerin anladığı anlamda ‘ide’ hiç değildir.” Çünkü duyumların şu veya bu bireyin öznelliğinden bağımsız, evrensel bir içeriği yoktur. Kopuş gerçekleşmediği takdirde özne; ötekinin imgesine saplanacaktır. Varlık olmaktan ziyade eklemlenmiş bir yaşam formu olarak kendini idame ettirecektir. Kopuş ise insanı varlık olarak tek başına bir imgeye dönüştürürken; kendi ile dışarısını, dışarı ile kendiliğini ayırmasını sağlayan bir oluşturmaktır. Kopuş yaşayamamakta olan özne daimi bir tamamlayıcı aramaktadır. Kopuş yaşayamayan özne kendi imgesini fallus aracılığıyla gerçekleştirme zannına kapılarak merkezi noktaya fallik imgeyi koyacaktır. “Eksik olanın tamamlayıcısı haline geldiğinde, fallik imgenin gösteren olarak ortaya çıkma biçimi; iktidarın kimde olduğunun bir sembolü halini almaktadır.” (Sıkı, 2021, s. 231)

Kendini dış dünyada aramakta olan bilinçdışı, istemsizce gösterenler dünyasında bir karşılık bulacaktır. Mekan, sembol, forma dayalı öğeler ve varlıklar üzerinde eşlenimler arayacakken; hazzın kaynağı kendini temsil nesnesinde bulacaktır. Eksikliğini tamamlamaya çalışan özne; kendi iktidar arayışını bir var olana atfedecektir.

Mekan ve yapı düzeylerinde kendini açık etmekte olan iktidarın simgesi olarak fallik imge, tamamlayıcı bir gösteren olarak yer edinmektedir. Bu biçimiyle fallik imge kendini libidinal kaynağın bir etkiyeni olarak var eder. Temsil, mekanda fallik imgeyi tanımlarken; mekan ise özneyi ve içerisinde barındırdığı özneler arası ilişkide edindiği yerin belirleyicisi konumunu almaktadır.

Bilinçdışı görülenler arasında kendi imagosunu bulur; temsili tanımlayarak bir sonrakine atfeder. Özel’e (2004) göre, “İçsel yolculuğun dış uzama yansıması ‘fiziksel yer değiştirme’ şeklinde olur.” Eksikliğin tanımlayıcısını aramakta olan özne; fallik imgenin temsili aracılığıyla mekan düzleminde bir yarışa girmektedir. Mekan artık salt mekan olmaktan çıkarak bir toplumlar yahut özneler arası

rekabet düzleminin bilinçdışı temsili konumunu almış olur. Özne mekan aracılığıyla temsilini seçer; temsil kendini topluma dair bir mekan düzleminde bilinçdışının kolektif bir fallik imgesine atfederek varlık alanı oluşturur. Temsilini seçen özne onu aktarır yahut ötesine geçerek aşma istenciyle bir yenisini doğurarak yeni bir temsil düzeyi ortaya koyar. Mekan kullanım alanı olmaktan çıkarak, kendini bir bilinçdışı temsilin göstereni; eksikliğin tamamlayan nesnesi olarak bulur. Mekan bulunduğu yerin tamamlayıcı imagosudur.

Tura'ya (1989) göre “Fallus, tüm diğer simgeler gibi kendi somutluğunu aşan, temsil ettiği şeyin ötesine geçen soyut bir gösterendir.” İmge bir önceki temsili aşar ve kendi temsilini de yaratıcı edim aracılığıyla, ötekine ulaşmak için aşma gayretine girer. Aşılamayanlar daima eksikliğin yeni bir tamamlayıcı temsilini oluşturur. Temsil yerin maruz kalan öznelere, yerin tamamlayıcı unsuru olarak; mekan ile tanımlar. Mekanın maruz kalan öznelere ise kendini; eksikliğin tamamlayıcısı olan temsil alanının içerisinde, tanımlanmış olarak bulmaktadır. Mekanın kimliği, özneyi mekanın sınırlarına konumlandırarak; kendini bir sonraki kavram arayışına atfederek gerçekleştirmektedir. Mekan bir yüksek imge düzleminde daima ötesine geçilmesini bekleyen toplumsal bir imagodur.

3. SONUÇ

Mekan bilişsel düzeyler içerisinde özne ile etkileşime giren, özneye etkirken; öznenin de etkilenen bir maddi düzlem alanıdır. Mekan salt fonksiyonel verilerden ibaret olmayan, fonksiyonel verilerin yanında derininde imgeler ve imgelerin örüntüleri aracılığıyla konuşan; nesneler arası tekil bir düzlemdir. Mekan kendiliğinde bir bellek barındırmaktadır. Mekanın kendiliğinde barındırmakta olduğu belleğin paylaşılanları; mekanın paylaşılanları olan varlık olarak insan ile kendi belleğinden parçaları mekana atfederken; mekandan da kendi belleğine dokunan izler alır. Bulunulan, görülen, duyumsanan mekan; maddesel biçimlendirilmiş bir alan olmanın ötesine geçerek kendini daima gerçekleştirmektedir. Zihinsel içeriğin özneye dair alanında bulunan kavramlardan yola çıkılarak kavranan mekan; özneyi de öznenin temsili olarak kavrar ve gerçekleştirir. Mekan bilişsel örüntülerle etkileşime giren ve zihinsel süreçlerin verilerine daimi olarak etkileyen bir kavram olarak yer edinmektedir. Bilişsel süreçlerin derininde yer edinen kavramları ve onların bağlantılarını gerçeklik dünyasına çıkartan haz ilkesi ile bilinçdışının kör noktalarına etki ederek hem tasarlayan öznenin bilişsel süreçleri bakımından hem de ona maruz kalan öznenin bilişsel süreçleri bakımından bir tekil ortak nokta barındırarak; bilinçdışının haz ilkesinin etkisiyle kendini yaratıcı sürece dahil etmesini sağlamaktadır. Uzay düzlem alanında bir anlam atfedilen sınır yahut sınırsızlık içerisinde mekan kavramı; bilinçdışının temsil nesnesi olarak var olmaktadır.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Bu makale, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda tamamlanan “Mekan ve Tasarım Kavramlarının Psikanalitik Yaklaşımlar ve Haz İlkesi Çerçevesinde İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Makalede, ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Arayıcı, O. (2019). Anlam İçin Temsil Yapısı Olarak Tasarım Ürünü. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 9 (2), 202-206. Doi: 10.7456/10902100/012 Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tojdac/issue/44330/547804>
- Cogniot, G., Besse, G. (2012). *Engels'e göre Doğa'nın Diyalektiği (Dialektik der Natur)*, İstanbul: Arya Yayıncılık.
- Jung, C.G. (2016). *Kırmızı Kitap, Liber Novus*, O. Gündüz (çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Lacan, J. (2017), *Psikanalizin Dört Temel Kavramı, Seminer II.Kitap*, N. Erdem (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Özel, K. (2004), *Sanat ve İnanç /1, Tapınma Mekânına 'Merkez' Kimliğini Kazandıran 'Yolculuk' Kavramı*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.
- Sıkı, P. (2021). *Mekan ve Tasarım Kavramlarının Psikanalitik Yaklaşımlar ve Haz İlkesi Çerçevesinde İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul), Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tura, S.M. (1989). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Žižek, S. (2004). *Yamuk Bakmak, Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş*, Tuncay Birkan (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.